

ה. מי ששעתו דחוקה לו ומקדים להתפלל לפני שהגיע זמן 'משיכיר את חברו' – יאמר הזמירות לפני זמן הנחת תפלין, ויניח בברכה בין 'ישתבח' ל'יוצר' כשכבר הגיע זמן 'משיכיר את חברו בריחוק ד' אמות' (עפ"י באור הלכה נח ד"ה זמן).

והוא הדין למי שהניח תפלין קודם אור היום ולא ברך, והתחיל להתפלל – מברך עליהם לאחר 'ישתבח' אם כבר האיר היום (אגרות משה אור"ח ח"ד ז). ובשו"ת החיים והשלום (להג"ר חיים כאשר. סי' טו) כתב שנהגו לברך אחר התפלה, ועדיף לעשות כמו שנהגו. ומ"מ אין לעשות כן אלא בשעת הדחק.

ו. הנהוג להניח תפלין בחול המועד, ובא למקום שאין מניחים; כתב הגר"ח ברלין בתשובה (נדפסה באבן ציון עמ' שיד) שיתפלל ביחידות בביתו עם תפלין. ובסברא לכא' יש צד לומר שבחזו"מ אין טעם דמעיד עדות שקר, שהרי הרבה דעות פוטרות, על כן גם לפי מנהגו שמניח, אין נראה כמעיד שקר. וא"כ יוכל להתפלל בציבור ללא תפלין ויניח אח"כ בביתו.

ז. חתן ושושיבניו, יש אומרים הואיל ובזמן הזה חייבים הם בקריאת שמע ובתפילה, חייבים גם בתפלין שלא יהא כמעיד עדות שקר בעצמו (שו"ת הרמ"א קלב. וכן נתפשט המנהג – כמובא במשנ"ב סק"ב). ויש שכתבו לחלוק הואיל והם פטורים מהתפלין אין נחשבים כמעידים עדות שקר, וכלילות ושבתות (עפ"י מגן אברהם לח סק"ז).

דף טו

כג. א. איזוהי קבלת מלכות שמים שלמה?

ב. האם צריך לרחוץ ידיו לק"ש ולתפילה במים? והאם צריך לחזור אחריהם? ומה דינו של מי שאין לו מים?

א. אמר רבי יוחנן: הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה – ייפנה ויטול ידיו ויניח תפלין ויקרא קריאת שמע ויתפלל, וזו היא מלכות שמים שלמה. והעושה כן כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן (ארחץ בנקיון כפי ואסבבה את מזבחה ה'. והוסיף רבא: כאילו טבל, שנאמר ארחץ ולא 'ארחץ כפי'). יש סמכו מכאן לענין בעל קרי שאינו צריך טבילה לק"ש, אלא כיון שנטל ידיו כאילו טבל (ע' ראב"ד על הרי"ף להלן כא).

[הזהירו חכמים (שבת קט). שלא ליגע בפה, בעינים ובשאר נקבי הגוף קודם נטילת ידים שחרית. וצריך לרחוץ שלש פעמים – משום סכנה].

ב. לכתחילה צריך ליטול ידיו במים (בכל התפילות. פוסקים). ומי שאין לו מים לרחוץ ידיו – יקנחן בכל דבר המנקה, כגון בעפר בצרור או בקיסמית (ארחץ בנקיון).

רב חסדא הקפיד וגינה את המחזור אחר מים בהגיע זמן התפילה, שמא בתוך כך יעבור הזמן. לפי גרסתנו (וכ"ה ברי"ף. וכן פסק בשלחן ערוך), אין הדברים אמורים אלא לקריאת שמע, אבל לתפילה יש לחזור עד פרסה מלפניו, כשהולך בדרך, ועד מיל לאחוריו (והוא הדין לנמצא בביתו, אינו חייב לחזור יותר ממיל).

התוס' כתבו שאין חילוק בין ק"ש לתפילה, ובשניהם אין לחזור. ואפילו לדעה ראשונה אם חושש שיעבור הזמן אסור להמתין על מים (פוסקים). ואם ע"י שיחזור אחר מים יש חשש שיפסיד תפילה בציבור – כתב הב"ח שאינו צריך לחזור, אלא ינקה ידיו בשאר דברים.

ויש שכתבו שלתפילה יש לחזור ד' מילין לפניו גם אם יעבור זמן התפילה, הואיל ובקשת

רחמים היא (כן כתוב בסידור רב עמרם גאון ובסידור רש"י (קכח) ובמחזור ויטרי (עה). וכן מובא בספר הבתים בשם בעל הלכות. וכ"ה בפסקי ריא"ז).
 וכל זה בידיים מלוכלכות, אבל מי שנטל ידיו שחרית והסיה דעתו, ואינו יודע להן לכלוך – אין צריך לחזור אחר מים אם אינם מזומנים לפניו, אלא מקנחן בכל דבר (עפ"י משנ"ב ובאה"ל).

כד. א. הקורא את שמע ואינו משמיע לאזנו – מה דינו? ומה הדין בשאר מצוות?

ב. מה דינו של הקורא את שמע ולא דקדק באותיותיה?

ג. מה דרשו מזכתבתם' זלמדתם'?

א. הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו – לדברי רבי יהודה, יצא (וכן אמרו לעיל יג. בדעת חכמים שבברייתא. ולדעת רבינא להלן כ: סתם משנה שם נוקטת שאפילו בהרהור בלבד יצא, עכ"פ במקום האונס). ומסר רבי יהודה בשם רבו רבי אלעזר בן עזריה, שלכתחילה צריך להשמיע לאזנו (שמע ישראל...)
 ורבי מאיר סובר שאף לכתחילה רשאי שלא להשמיע (אשר אנכי מצוך היום על לבבך – אחר כוונת הלב הן הדברים. וכן שנה רבי יהודה בנו של ר"ש בן פזי לענין תרומה, והשוו זאת בגמרא לק"ש. גם יתכן שגם רבי יהודה סובר כן, שלא כרבו).
 לדברי רבי יוסי לא יצא (שמע – השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיך. וכן דעת רבי לעיל יג.).

בשאר מצוות, כגון ברכת המצוות דרבנן או ברכת המזון דאורייתא, וכן לענין קריאת מגילה – מבואר בסוגיא לדמותן לקריאת שמע, שלפי דעת הסובר 'לא יצא', גם בהן לא יצא. ובסוף הסוגיא הובאה מימרא דרב יוסף שבשאר מצוות דברי הכל יצא (והוא חולק על הסוגיא דלעיל. תוס').

התוס' כתבו שמה שאמרו שלא יצא בשאר מצוות – זהו מדרבנן, אבל מדאורייתא יצא שהרי לא נאמר בהן 'שמע'. ובה"ג (הל' ברכות) הביא דרש אחר לר' יוסי, מ'האונת למצותיו' (וכ"ה בירושלמי תרומות א). ולפי"ז אפשר שהוא דאורייתא בכל המצוות. ועתוס' מגילה יט:).

חרש המדבר ואינו שומע, אם תרם – לדעת הכל תרומתו תרומה, כי גם לרבי יוסי שהמברך ולא השמיע לאזנו לא יצא, הלא הברכה אינה מעכבת את חלות התרומה (והפרשת התרומה עצמה, הלא חלה אף במחשבה). להלכה צריך להשמיע לאזניו, ואם לא השמיע – יצא (ר' טבי בשם ר' יאשיה). ואין חילוק בין קריאת שמע לשאר ברכות.

א. לדעת הרמב"ם (ברכות א, ח), בשאר ברכות יצא אפילו לא הוציא בשפתיו, אעפ"י שלכתחילה

צריך שישמיע לאזניו (וע' גם בפסקי הרי"ד והרי"א"ז שפסקו הרהור כדיבור). ואין כן דעת שאר פוסקים (ע' רא"ש פ"ג יד; תר"י; או"ח קפה, ב, דו, ג).

ב. יש מי שכתב שלפי מסקנת הסוגיא, לא אמר ר' יהודה (משום ראב"ע) שיצא אלא במי שראוי לשמיעה ולא השמיע לאזניו, אבל חרש שאינו ראוי – לא יצא אף בדיעבד, ולכן חרש שקרא את המגילה לאחרים – לא יצאו ידי חובתם (ט"ז או"ח תרפט). ולפי זה אין לחרש לפרוס על שמע ולהוציא אחרים ידי חובתם (כן צדד הפמ"ג).

ואולם שאר אחרונים חולקים על חידוש זה (ב"ה, מג"א, הגר"א ועוד – סי' תרפט). אלא שכתב הגרעק"א (מובא בבאור הלכה נה, ח), כיון שלכתחילה קיימא לן שצריך להשמיע לאזניו, אין נכון להעמיד ש"ץ כזה. ואולם בשו"ת הרשב"ש (תד) כתב שחרש המדבר ואינו שומע יכול לעבור לפני התיבה ולהוציא את הרבים ידי חובתם, וכן פורס על שמע, ואף לכתחילה – שהרי הוא מחויב בדבר. ועוד, לפי שברכות ק"ש אינן ככרכת המצוות, וק"ש עצמה הלא נהגו שכל אחד קורא לעצמו (ולא הביאוהו אחרונים ז"ל. וע"ע בספר הר צבי מגילה יט:).

לענין זימון, צדד בבאור הלכה (סוס"י קצט) שעתה יש להקל אף לכתחילה, כי כל אחד מברך לעצמו. 'יצ"ע'.

ג. כמה ראשונים פסקו לענין מגילה כר' יוסי.

ד. לדעת רבי יהודה (וכן הלכה, כאמור), צריך להשמיע לאזנו לכתחילה מדרבנן (ב"ה). ולדעת הראב"ד (מובא ברשב"א) הוא דין דאורייתא לכתחילה (מובא במשנ"ב סב סק"ד).

ה. נראה שבדיעבד יוצא ללא השמעת האזון, גם בחיתוך שפתים בלבד, בין אם נושף אויר תוך כדי אמירתו בין אם נושם, בין אם אין מעבר אויר בפיו אלא חותך בשפתים לבד עפ"י הוראת הגר"א נבנצל והגר"מ מאוזו שליט"א).

ב. קרא ולא דקדק באותיותיה, רבי יהודה אומר: לא יצא (ולמדתם – לימוד תם). רבי יוסי אומר: יצא. וכן הלכה. אבל לכתחילה צריך לדקדק וגם יש ליתן ריוח בין הדבקים. והעושה כן מצננים לו גיהנם.

יש להתיז ה-ז' של 'תזכרו' שלא יישמע 'למען תזכרו' (ירושלמי). וכן כתבו שלא להאריך מדי בא' של 'אחד', שלא ייראה כשתי מלים, וכן יש להפסיק בין 'היום' ל'על לבבך' וכדומה.

א. כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה ה,א): יש מהדקדוקים שמעכבים אף בדיעבד, כגון שקרא במהירות 'בכלבבך' או 'אבדתמהרה' – הרי החסיר אות אחת. וכן קרא מהר 'חרה אף' בהברה ספרדית, שנמצא קורא ממש 'חרף', וכן הרבה. ורק בסתמא יצא כי אנו תולים שלא קרא במהירות כל כך עד שיחסיר האותיות.

ב. כתבו הראשונים, גם כשקורא בלשון אחרת, צריך לדקדק באותיותיה באותה לשון. ויש חולקים (כנ"ל ג).

ג. כתבו ראשונים שצריך לקרוא קריאת שמע בטעמים כמו שהוא בתורה. ובלבד שלא תתבטל כוונתו בשל כך.

ג. וכתבתם (ולא 'זכתב') – הכל בכתב, אפילו צוואות שבפרשה, כגון 'וקשרתם' 'זכתבתם', גם אותן צריך לכתוב בתפלין ובמזוזות.

ולמדתם – שיהא לימודך תם, שיתן ריוח בין הדבקים, כגון 'על לבבך' וכדומה, שלא ייראו כמלה אחת.

דפים טו – טז

כה. מה דין קריאת שמע באופנים הבאים:

א. הקורא למפרע.

ב. קרא וטעה.

א. הקורא למפרע (בכל שלש הפרשיות. פוסקים) – לא יצא.

א. רש"י (ג). פרש שקורא התיבות שלא כסדרן (וכ"כ הרא"ה). יש מי שכתב דוקא תיבות אבל הקורא פוסקים שלא כסדרם – יצא (ע' בספר הבתים ק"ש ד,סה), אבל אין כן דעת שאר הפוסקים אלא הוא הדין בפוסקים. ואולם אם קרא הפרשיות שלא כסדרן – יצא (רמב"ם, שו"ע ועוד). ויש מפקפקים לומר שאפילו שינה סדר הפרשיות לא יצא מדרבנן (ע' באור הלכה סד,א).

ב. קרא פסוק 'והיו הדברים' ואחר כך פסוק 'ואהבת', חוזר וקורא 'והיו הדברים', ואין צריך לשוב ולקרוא 'ואהבת'. וכן כל כיוצא בזה (עפ"י באור הלכה שם).